

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 7 augustus 2022

Woorden om te doen 6 – Niet moorden

Kees Kok

1

In 2005 startte de KRO een nieuwe imago-campagne. Voor die campagne werden de Tien Geboden of Tien Woorden vertaald in hedendaagse begrippen of, zoals de KRO ze noemt, 'beloften'. Daarbij lag, aldus de KRO, de nadruk niet op het dwingende van de oude Geboden, maar op de uitdaging die er voor iedereen van uitgaat. Geen bevel van bovenaf, maar een appèl op iedereen, een keuze die je vanuit jezelf doet, beloften.

De eerste 'belofte' luidt 'God is er'. Dat het in de Tien Woorden om een zeer bepaalde God gaat, die als bevrijder gekend en bevestigd wil worden, speelt hier geen rol. 'Niet stelen is geworden: 'Ik heb genoeg' - en mag je dan, als je níét genoeg denkt te hebben, wel stelen? Het dringende appèl van de Tien Woorden wordt zo gereduceerd tot een lijstje van zelfgenoegzaamheden van de tevreden burger, omgesmolten tot boterzachte aanbevelingen.

Het gebod dat vandaag aan de orde is: 'Gij zult niet moorden', werd indertijd getransformeerd tot 'Ik wil leven'. Tsja, wie niet? Klinkt 'Gij zult niet doden' te veel als een bevel van bovenaf? Maar zijn het niet precies de tyrannen en dictators die van hun hoge tronen, van bovenaf dus, 'ik wil leven' roepen en schreeuwen, ten koste van kan-niet-schelen-hoeveel doden in hun oorlogen. In deze tot beloften verdraaide geboden lijkt het besef te ontbreken, hoezeer alles wat de schepping verscheurt - de aarde kaal slaat, mensen de dood injaagt - het gevolg is van het feit dat het dringende appèl van die Tien Woorden niet gehoord wordt. Die Woorden zijn niet primair afgestemd op de individuele keuzen van KRO-leden. Het zijn de belangenbehartigers van alle slachtoffers van de geschiedenis: de vermoorden, de uitgeplunderden, de armen, weduwen, de wezen. Het zijn smeekbeden, bloed dat roept uit de aarde, Stem uit de hemel van je ziel die roept en smeekt: waar is je broer, je zusje?

De smeekbede 'niet doden, niet moorden' is al vanaf in-den-beginne urgent en actueel. 'Nog voor de eerste dode kwam de moord', schreef Rainer Maria Rilke over die eerste moord van Kaïn op Abel, die staat voor alle moord, alle oorlogen van alle tijden. In dit gedicht:

IK LEES HET...

Ik lees het in jouw uitgelezen woord
in het verhaal van de gebaren
waarmee jouw handen vormend bezig waren
rondom het wordende, begrenzend warm en wijs.
Luid riep jij leven, zachtjes zei je sterven
en steeds opnieuw herhaalde je: er zij.
Maar vóór de eerste dode kwam de moord.
Toen brak jouw rijpe ronde werk in scherven,
een groot geschrei
joeg alle stemmen voort,

die zich pas weer verzamelden
om jou te wagen
om jou te dragen,
afgrondenoverbrugger -

en wat zij sindsdien stamelden
zijn stukken
van jouw oude Naam.

(vertaling Kees Kok)

Die moord van Kaïn heeft een grote scheur veroorzaakt in de schepping en heel dat afgeronde werk in scherven uiteen doen vallen. De schreiende, schreeuwende mensenstemmen zijn verwaaid, uiteengevallen, verstomd. Maar zij proberen elkaar steeds weer te vinden, ze verzamelen zich en stamelen stukken van die oude Naam: O Heer God, schepper, bevrijder, erbarmend, genadig, lankmoedig.

2

Gods afgeronde werk is gebroken, gescheurd. Maar, zo zegt Leonard Cohen in een beroemd en talloze keren geciteerd lied: There is a crack in everything, that's where the light gets in. Juist door die scheuren, die breuken, kan ook het licht binnenvallen en de duisternis verlichten. Anthem heet het, een hymne, een plechtig lied. Het is een oproep om de werkelijkheid onder ogen te zien zoals hij is: steeds nieuwe oorlogen, de vredesduif gekooid, regeringen die hun afkomst verloochenen, hun bondgenootschappen verbreken. Aan de ene kant is er de onberekenbare massa en aan de andere kant de hoog gezeten, vaak vroom biddende moordenaars. Je moet je daar niet bij neerleggen, maar je er ook niet door laten verlammen. Je moet elke morgen opnieuw beginnen - zoals de vogels- , niet blijven staren op voorbijge en komende dreigingen. Totale zelfopoffering? - vergeet dat maar. Waan jezelf geen messias, maar luid alle klokken, waar je maar kunt, protesteer, begin in je eentje een mars, trommel mensen bijeen, vele harten zullen je met liefde volgen. Verzamel stemmen tegen de dood, tegen de moord, tegen de machinerie van de goddelijke oorlog. Zo begrijp ik de niet zo eenvoudige tekst.

Hymne

De vogels zingen
bij het krieken van de dag
Begin opnieuw
Hoor ik ze zeggen
Blijf niet hangen in wat was
Of wat nog komen gaat

De oorlog zal opnieuw gevochten worden
De heilige duif zal wederom gevangen
Gekocht worden, verkocht, en weer gekocht
Die duif komt nooit meer vrij

Luid alle klokken die je nog kunt luiden
Vergeet heel jouw zelfopoffering
Er zit een scheur in ieder ding
Zo komt het licht er in.

Wij vroegen om tekens
Die werden ons gegeven:
De verraden geboorte
Het gestrande huwelijk
Ja, het weduwschap
Van iedere regering.
Voor iedereen zichtbare tekens
Ik kan niet meer meedoen
Met die onberekenbare massa
Terwijl de hoog gezeten moordenaars,
Hardop hun gebeden zeggen
Maar zij hebben een donderwolk
veroorzaakt, opgeroepen
Ze zullen van mij horen

Luid alle klokken die je nog kunt luiden
Vergeet heel jouw zelfopoffering
Er zit een scheur in ieder ding
Zo valt het licht erin.

De delen kan je tellen maar
de som kan je niet maken
Je kunt een mars inzetten
Op je kapotte trommeltje
En dan zal ieder, ieder hart
meelopen voor de liefde

Maar als een vluchteling
Luid alle klokken die je nog kunt luiden
vergeet heel jouw zelfopoffering
Er zit een scheur in ieder ding
Zo valt het licht erin.

(Leonard Cohen: Anthem; Vertaling: Kees Kok)